

Pienvesivoimayhdistys ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto liittyen vesilain muutosesitykseen (Viite - asianumero: VN/335/2019).

Lausuntomme perustuu 8.1.2026 oikeusministeriön pitämään sidosryhmätapaamiseen ja siinä esitettyyn materiaaliin. Muilta osin viittaamme aiempaan 30.5.2023 antamaamme viralliseen lausuntoon.

Koska kyseessä on vahvasti perustuslain 15§ ja 18§ liittyvä lakikokonaisuus, näemme tarpeellisena, että lakiluonnoksesta tulee järjestää uusi virallinen lausuntokierros.

Keskeiset elinkeinonharjoittamista ja omaisuuden suoja koskevat havainnot lakiesityksessä 8.1.2026 esitetyn pohjalta

a) Kohtuullinen ja kohtuuton:

- 21 a §: ”*Kalatalousvelvoitteesta, kalatalousmaksusta tai näiden yhdistelmästä ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna luvanhaltijalle **kohtuuttomia kustannuksia**. Kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon laitoksesta odotettavissa oleva taloudellinen hyöty*”.
 - Kohtuuttomuuden määrittely jää tosiasiallisesti oikeuslaitoksen määriteltäväksi – ***lain tarkkarajaisuus ei toteudu***.
 - Kohtuuttomuuden määrittelyä ei saa siirtää lainsäätäjältä tuomioalan määriteltäväksi.
 - ⇒ *ei ole kenenkään, vähiten vaelluskalojen, etu että tulkinnoista riidellään tapauskohtaisesti eri oikeusasteissa vuosia aina EIT:n saakka.*
 - Tulee täsmentää, ovatko mainitut kustannukset elinkaarikustannuksia vai tarkoitetaanko kustannuksilla ainoastaan velvoitteen määräämishetken kustannuksia?

Esimerkki: Miten lainsäätäjä on tarkoittanut seuraavat tilanteet:

1. Luvanhaltijalle määrätään velvoite, joka velvoitteen määräämishetkellä todetaan kohtuulliseksi velvoitteeksi. Velvoitteen toteuttamisen aikana velvoitteen kustannukset muuttuvat kohtuuttomiksi kustannuksiksi – miten tai kuka on velvollinen hoitamaan velvoitteen loppuun?
2. Luvanhaltija on juuri hankkinut laitoksen lainarahoituksella tai on rahoittanut modernisointi-investoinnin pankkilainalla. Voimalaitos on kiinnitetty pankkilainan vakuudeksi ja liikevaihto ohjattu pankin sulkutilille. Rahoituksen saaminen velvoitteen toteuttamiseksi on mahdotonta, koska velvoite ei ole tuloa muodostava hanke. Miten luvanhaltija kykenee selviytymään uudesta lisävelvoitteesta?

⇒ Lakiesitys ei huomioi luvanhaltijan tosiasiallista taloudellista kykyä suoriutua asetetusta lisävelvoitteesta.

⇒ **Luvanhaltijalle tulee taata oikeus vaatia lunastusta mahdollisena vaihtoehtona**

⇒ 5§ lause: ”Tätä momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien määräysten antamiseen”

tulee poistaa.

b) Laki **ei saa antaa** mahdollisuutta seuraavaan toimintamalliin

1. Nykyiselle nollavelvoitelaitokselle A, jonka liikevaihto olkoon esimerkiksi 50 000 EUR, asetetaan 1 000 EUR kalatalousmaksu heti lain astuttua voimaan. **Tätä voitaneen pitää kohtuullisena.**
2. Kuluu 2 vuotta. Luvanhaltijan velvoitetta tarkistetaan uudelleen kalatalousviranomaisen hakemuksesta nykyisen vesilain säännösten perusteella. Kalatalousmaksu muutetaan nykyisen vesilain perusteella kalatien rakentamisvelvoitteeksi sekä seurantavelvoitteeksi. Näiden velvoitteiden vaikutus voi olla – perustuen ministeriön laskelmiin (OM 2023:15) – 1 000 000 EUR. Tätä pidettäisiin varmaankin **kohtuuttomana** kohdan 1. ajanhetkessä laitokselle A, mutta:
 - a. Toteutuneen oikeuskäytännön mukaan **on kuitenkin kohtuullista** muuttaa **841 euron (5 000 mk) vuotuinen kalatalousmaksu kolmen kalatien rakentamisvelvoitteeksi** pienille vesivoimalaitoksille (KHO Taltionumero 358, Diaarinumerot 1896 ja 1897/1/11).

Polussa toteutuukin *de Facto* pakkolunastukseen johtava kriteeristö.

Lainsäätäjän ei tule tietoisesti sallia tällaista mahdollisuutta kiertää lain tarkoitusta turvata nollavelvoitelaitoksen omistajaa lakiuudistuksen kohtuuttomilta kustannuksilta. Lainsäätäjän täytyy tiedostaa, että yllä oleva rikkoo PL 15 § 2 momenttia. Menettelyllä kierretään tosiasiallisesti perustuslain takaama omaisuuden suoja.

Esimerkkitapauksessa laitoksen liiketaloudellinen perusta katoaa, ja aiheuttaa mitä todennäköisimmin konkurssin ja täten tuloa tuottavan omaisuuden menettämisen. Lainsäätäjän täytyy tiedostaa myös se, että vesiluvan omistajana voi olla luonnollinen henkilö, joka konkurssitilanteessa vastaa velvoitteista koko omaisuudellaan.

c) Aikamääreet, jolloin mahdollinen uusi velvoite astuu voimaan

- Nykyinen 0-velvoite vesiluvan haltija jää esitetyn lakiluonnoksen pohjalta täyteen epätietoisuuteen, milloin mahdollinen uusi velvoite asetetaan ja millainen se on luonteeltaan. Aikajana voi olla päivistä kymmeneen vuosiin lain astuttua voimaan.
 - Tämä johtaa **kestämättömään tilanteeseen luvanhaltijan elinkeinonharjoittamisen osalta**; laitos, johon mahdollinen uusi velvoite voi kohdistua, **muuttuu tosiasiallisesti jälleenmyyntiarvoltaan arvottomaksi ja epäkelvoksi investoinneille.**
 - *On tuotu esille, että tämä sama ongelma nähdään myös toisinpäin ongelmana kalakantojen elvyttämisen osalta.*

Lakiluonnoksen tosiasialliset epäkohdat kohtien b) ja c) osalta voitaisiinkin mielestämme korjata esimerkiksi asettamalla aikarajoite, jolla nollavelvoitelaitokselle asetettuun uuteen velvoitteeseen ei saa hakea muutosta, sekä aikamääre, minkä jälkeen 0-velvoitelaitokselle voi asettaa velvoitteen (siirtymäaikasäännös).

- 3: 21 a § perusteella määrättyä uutta velvoitetta ei voida jälkikäteen muuttaa muutoin, kun luvanhaltijan omasta hakemuksesta tai luvanhaltijan hyväksynnällä.
 - Lain **tarkkarajaisuus ja ennakoitavuus ovat välttämättömiä** omaisuuden suojan, pysyvyyssuojan ja elinkeinon harjoittamisen vapauden kannalta.

d) Oikeus korvaukseen menetetyistä vesivoimasta:

- 21 a § lause ”*Korvausta voidaan sovittaa ottaen huomioon laitosta koskevat lupamääräykset ja aika, jolloin vesivoimaa on voitu käyttää hyväksi*” **tulee poistaa**.
 - Sovittelun periaatteet ovat täysin avoimet, jolloin ratkaisu siirtyisi lainsäädäntövallalta tuomiovallalle.
 - Esitetty mekanismi on **jälkikäteen asetettava taloudellinen rangaistus** täysin laillisen ja luvanmukaisen toiminnan harjoittamisesta (⇒ taannehtivaa lainsäädäntöä).

e) 21 a §: Lakiin ei tule ottaa sellaisia velvoitteita, jotka eivät toteuta laille asetettua päämäärää: **Kansallisten luonnollisten vaelluskalakantojen elvyttämistä poistamalla vaellusesteitä.**

- Ympäripyöreä ”*kalakanta*” tulee korvata termillä **luonnollinen kansallinen vaelluskalakanta**.
- Lain tulee ottaa huomioon myös muut vaellusesteet: 5 000 patoa ja 30 000 muuta estettä.
 - ⇒Lain päämäärän ei tosiasiallisesti toteudu, mikäli muita esteitä ei huomioida.
- Esimerkiksi kalatalousmaksu tahi istutusvelvoite ei toteuta tosiasiallisesti lain päämäärää, eivätkä ne ole välttämättömiä lain päämäärän toteuttamisen kannalta.
 - ⇒PeV perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset:
 - Rajoitusten tulee olla välttämättömiä tavoitteen saavuttamiseksi.

Professori Häkkänen toteaa lausunnossaan, että rajoituksen on oltava ”oikeassa suhteessa” tavoiteltuun hyötyyn nähden. Jos vesistö on niin pieni tai olosuhteet sellaiset, ettei vaelluskalakantaa voida aidosti elvyttää, velvoitteen asettamiselta putoaa pohja pois. Kallis investointi ilman biologista hyötyä ei ole oikeasuhtaista”, vaan se on rangaistusluonteista.

⇒ Velvoitteiden tulee kohdentua vain niihin kohteisiin, joissa niillä on oikeasti vaikutuksia.

f) Vaikutusarviointi on mielestämme puutteellista

- Oikeusministeriön lainvalmisteluaineistossa todetaan, että suurin osanollavelvoitelaitoksista on pieniä laitoksia.
- Vaikutusarviointia on tehty mm. uudistuksen vaikutuksista kuntatalouteen.
- Valmisteluaineistosta **ei kuitenkaan selviä**, onko, ja jos on niin miten, vaikutusarviointia tehty pienten voimalaitosten omistajien kannalta, joka on täysin keskeinen intressiryhmä lakiuudistuksessa sen taloudellisten vaikutusten suhteen. Pienten voimalaitosten omistajat ovat pääsääntöisesti joko luonnollisia henkilöitä tai rinnastettavia yhden voimalaitoksen omistavia osakeyhtiöitä.

Loppuyhteenveto

Pienvesivoimayhdistys ry ei vastusta lakihankkeen päämäärää, kansallisten vaelluskalakantojen elinolosuhteiden turvaamista.

Lakiuudistus tulee kuitenkin laatia siten että se - ja siitä seuraavat käytänteet - täyttävät täysimääräisesti perustuslain mukaisen omaisuudensuojan ja elinkeinonharjoittamisen vapauden kriteeristöt nykyisten 0-velvoite laitosten luvanhaltijoille. Näemme että esitetystä muodosta lakiuudistus ei ole riittävän tarkkarajainen eikä tule näin takaamaan tosiasiallisesti omaisuuden suojan toteutumista perustuen seikkoihin, joita olemme nostaneet esille tässä lausunnossa.

Perusoikeuksien rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja täsmällisiä. Vesiluvan omistajan on pystyttävä ennakoimaan taloudelliset vaikutukset suoraan laista. Jos laki on liian väljä, valta siirtyy lainsäätäjältä virkamiehelle, mikä vaarantaa oikeusturvan.

Näemme että lakiluonnos nyky muodossaan voi johtaa hyvinkin vaikeisiin ja pitkiin oikeusprosesseihin aina Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen saakka. Tämä ei ole luvan haltijan ja vielä vähemmän se on vaelluskalakantojen elvyttämisen etu.

Näemme lisäksi, että on asianmukaista tehdä syvälinen vaikutusarviointi ajanmukaisten kalatalousvelvoitteiden asettamisen taloudellisista vaikutuksista pienille, sääntelyn piiriin mahdollisesti tuleville, vesivoimalaitoksille sekä nollavelvoiteluvan omistavien luonnollisten henkilöiden asemaan.

Tämän jälkeen on tarpeellista järjestää vielä uusi virallinen lausuntokierros – vastaako lakimuutosesitys sen tosiasiallista tarkoitusta.

Helsingissä 22.1.2026

Pienvesivoimayhdistys ry

Sami Mäkelä, Hallituksen puheenjohtaja

Asko Parviainen, Hallituksen varapuheenjohtaja